

Wade Davis

DESCHIZĂTORII DE DRUMURI

De ce este importantă înțelepciunea străveche
pentru lumea modernă

Traducere din limba engleză și note
de Silvia Năstasie

POLIROM
2022

Wade Davis, *The Wayfinders: Why Ancient Wisdom Matters in the Modern World*

Copyright © 2009 by Wade Davis

Published by arrangement with House of Anansi Press Inc., Toronto, Canada

© 2022 by Editura POLIROM, pentru ediția în limba română

Această carte este protejată prin copyright. Reproducerea integrală sau parțială, multiplicarea prin orice mijloace și sub orice formă, cum ar fi xeroxarea, scanarea, transpunerea în format electronic sau audio, punerea la dispoziția publică, inclusiv prin internet sau prin rețele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informațiilor, cu scop comercial sau gratuit, precum și alte fapte similare săvârșite fără permisiunea scrisă a deținătorului copyrightului reprezintă o încălcare a legislației cu privire la protecția proprietății intelectuale și se pedepsesc penal și/sau civil în conformitate cu legile în vigoare.

Foto copertă: © Teo Tarras/Shutterstock.com

www.polirom.ro

Editura POLIROM

Iași, B-dul Carol I nr. 4; P.O. BOX 266, 700505

București, Splaiul Unirii nr. 6, bl. B3A, sc. 1, et. 1,

sector 4, 040031, O.P. 53

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României:

DAVIS, WADE

Deschizătorii de drumuri: de ce este importantă înțelepciunea străveche pentru lumea modernă / Wade Davis; trad. de Silvia Năstasie. – Iași: Polirom, 2022

Conține bibliografie. –

Index

ISBN 978-973-46-8688-9

I. Năstasie, Silvia (trad.)

008

39

Printed in ROMANIA

CUPRINS

1. Anotimpul Hienei Cafenii	9
2. Deschizătorii de drumuri.....	43
3. Popoarele Anacondei	85
4. Geografie sacră	121
5. Secolul vântului.....	165
<i>Bibliografie adnotată</i>	<i>227</i>
<i>Mulțumiri</i>	<i>253</i>
<i>Index</i>	<i>257</i>

Când bărbații și femeile se întâlnesc pe o potecă, se opresc și schimbă *k'intus* de coca, trei frunze perfecte, aranjate în cruce. Întorcându-se cu fața spre cel mai apropiat apu, își duc frunzele la gură și suflă ușor, invocație ritualică prin care esența plantei este trimisă înapoi pământului, comunității, locurilor sacre și sufletelor strămoșilor. Schimbul frunzelor este un gest social, un mod de recunoaștere a unei conexiuni umane. Suflatul în *phukuy*, așa cum i se spune, este însă un act de reciprocitate spirituală, pentru că, oferindu-l cu generozitate pământului, omul se asigură că, în timp, energia primită de la coca se va întoarce la el după încheierea unui ciclu complet, așa cum ploaia care cade pe un câmp va renaște inevitabil sub forma norilor. Această subtilitate a gestului, care este în felul lui o rugăciune, este celebrată la scară largă în ritualuri comunitare anuale ale devotamentului și angajamentului.

Mare parte din ceea ce știu despre Anzi am învățat în Chinchero, o vale uluitor de frumoasă, situată chiar la periferia orașului Cusco. Centrul localității este așezat pe ruinele palatului de vară al lui Topa Inca Yupanqui, al doilea mare conducător incaș. Terasse fantastice coboară spre o câmpie de smarald, fundul unei mări străvechi care se înalță la nord, spre vârfurile îndepărtate ale ultimei redute a imperiului, Vilcabamba. La est, pantele ondulate ale colinelor Antakillqa, sacrul apu, domină orizontul. La înălțimea ruinelor se ridică biserica colonială în care, în 1981, am nășit un băiețel adorabil, Armando, pecetluind cu familia sa o prietenie care durează până în ziua de azi.

O dată pe an, în Chinchero, în toiul sezonului ploios, se petrece un eveniment remarcabil: *mujonomiento*, cursa

anuală a hotarelor. Cel mai rapid băiat din fiecare cătun primește pentru o zi onoarea de a deveni travestit, *waylaka*. Îmbrăcați în hainele surorilor sau ale mamelor și purtând stindarde rituale albe, *waylaka* trebuie să-i conducă pe toți bărbații în putere într-o cursă de alergare. Distanța parcursă este de doar 30 de kilometri, dar traseul traversează două creste înalte din Anzi. Alergarea începe la altitudinea de 3.500 de metri, în piața orașului, coboară 300 de metri printre ruine până la poalele colinelor Antakillqa, iar apoi urcă aproximativ 900 de metri până pe creastă, înainte să ajungă în valea de pe cealaltă parte și să urce din nou, pentru a ajunge la pășunile din depresiune și la lunga potecă spre casă. Este o cursă, dar și un pelerinaj, pentru că hotarele sunt delimitate prin movile de pământ, locuri sfinte în care se rostesc rugăciuni, pământului i se oferă coca, vântului, ofrande de alcool, iar *waylaka* trebuie să danseze, învârtindu-se într-un vârtej ritmic care atrage spre crestele sacre esența feminină și energia femeilor rămase în urmă, în satele de jos. Prin fiecare gest ritual, alergătorii își revendică drepturile asupra pământului. Aceasta este metafora esențială. Începi ziua singur, dar, prin epuizare și prin *sacrificiu*, cuvânt derivat din latinescul „a face sacru”, renaști conectat la pulsul aceleiași comunități care și-a manifestat, prin devoțiune ritualică, sentimentul de apartenență și și-a asigurat locul în geografia sacră.

Pelerinajul, deplasarea într-un peisaj sub semnul divinului, a reprezentat o trăsătură centrală a vieții din Anzi de la începutul timpului. Pentru a-și aduce jertfele, preoții incași urcau pe culmi de 6.500 de metri, înălțimi care nu aveau să fie atinse în tradiția europeană nici în următorii

400 de ani. După cucerirea spaniolă, aceste pelerinaje au continuat, dobândind noi forme și rezonanțe prin infuzia de creștinism, dar rămânând mereu înrădăcinate în străvechile idei despre peisaj și puterea mistică. Festivitățile locale, precum cea a ritualului *mujonomiento* din Chinchero, conțin aceleași elemente tematice întâlnite în marile pelerinaje panandine care până în ziua de azi atrag zeci de mii de oameni din toate comunitățile care trăiesc în Anzii Meridionali.

La circa un an după ce am participat la cursa hotarelor cu *waylaka*, am fost împreună cu buna mea prietenă Nilda Callanaupa și cu un grup numeros din Chinchero în valea sacră a muntelui Sinakara, locul de desfășurare a Festivalului *Qoyllur Rit'i*, Steaua Zăpezii, poate cel mai anevoios și mai luminos din punct de vedere spiritual dintre toate pelerinajele din Anzi. Aflată la aproximativ 130 de kilometri est de Cusco, la șase ore de drum din punctul de plecare, destinația este un amfiteatru natural înalt, un bazin înverzit, localizat la o altitudine de circa 4.750 de metri, dominat de cele trei limbi ale ghețarului Colquepunku, care stă în fața văii ca un altar. Conform credinței catolice, la sfârșitul secolului al XVIII-lea, pe Sinakara s-a produs un miracol, atunci când un băiețel a văzut apariția orbitoare a lui Hristos. În acel loc a fost construit un altar, iar chipul Domnului poate fi încă văzut în piatră.

Pentru incași, această stâncă era deja sacră, asemenea întregii văi. Pentru ei, materia era fluidă. Oasele nu reprezentau moarte, ci viață cristalizată, prin urmare surse viguroase de energie, ca o piatră încărcată electric de fulger sau ca o plantă căreia soarele îi dă viață. Apa este abur, dar

în forma sa cea mai pură este gheață, întinderile de zăpadă de pe pantele munților, ghețarii, care reprezintă cea mai înaltă și mai sacră destinație a pelerinilor. Munții sunt cunoscuți ca *Tayakuna*, părinții, iar unii sunt atât de puternici, încât doar să te uiți la ei poate fi periculos. Alte locuri sacre, precum o peșteră, o trecătoare sau o cascadă în care apa năvalnică vorbește ca un oracol, sunt onorate ca *Tirakuna*. Acestea nu sunt spirite care locuiesc în cadrul unor limite geografice. Venerația se manifestă mai degrabă pentru locurile în sine. Râurile sunt venele deschise ale Pământului, Calea Lactee este corespondentul lor ceresc. Curcubeiele sunt șerpi cu două capete care apar din izvoare sfințite, se arcuiesc peste cer și intră înapoi în pământ. Stelele căzătoare sunt săgeți de argint. Dincolo de ele se află toate cerurile, inclusiv peticele de praf cosmic, constelațiile întunecate care, pentru popoarele platourilor înalte, sunt la fel de semnificative precum grupurile de stele care formează animale pe cer.

Incașii considerau Cusco drept buricul Pământului. Templul Soarelui, Coricancha, era axa dinspre care radiau, spre toate punctele orizontului, 41 de linii conceptuale, alinierea lor fiind determinată de înălțarea și de coborârea stelelor și a constelațiilor, a soarelui și a lunii. Printre aceste linii ale orizontului, sau *ceques*, erau sute de locuri sacre, fiecare cu propria zi de sărbătoare, fiecare venerat și protejat de o anumită comunitate. În felul acesta, fiecare persoană și fiecare clan, deși înrădăcinate într-o anumită zonă, erau conectate la structura cosmologică a imperiului. Aceste altare, sau *huacas* – asemenea stâncii sacre din Sinkara, unde Hristos, în mod miraculos și oarecum convenabil, a apărut

la doar doi ani după ce spaniolii au înăbușit ultima mare revoltă a incașilor –, erau popasuri pe drumuri sfinte care existau atât în sens propriu, cât și metafizic. În perioadele cu o semnificație deosebită, solstițiul de vară sau moartea unui incaș, preoții adresau chemarea la sacrificiu. Cei aleși, copii și animale binecuvântate de Soare, erau chemați la Cusco din toate părțile imperiului. Unii erau uciși în capitală; alții erau aleși să ducă o parte din sângele sacrificial înapoi în comunitățile lor, acolo unde, la momentul convenit, aveau să fie și ei uciși. Alaiurile ajungeau la Cusco pe drumul obișnuit, dar atunci când plecau, urmau traseele sacre ale liniilor ceque, mergând în linie dreaptă peste munți și râuri, uneori sute de kilometri, vizitând altarele locale, aducând mulțumire pentru soarta lor desăvârșită. Aceste călătorii, la fel ca sacrificarea copiilor, îi reășezau pe oameni în relația cu incașii și reprezentau simbolic triumful imperiului asupra peisajului impunător al Anzilor.

Aflată la est de Cusco, valea Sinakara este încărcată cu o putere metafizică. Se deschide, la vest, către versantul Ausangate, cel mai important dintre apu. Aliniată cu Cusco în spațiul și în timpul cosmic prin liniile ceque, marchează de asemenea granița care desparte două dintre cele patru cadrane ale imperiului, denumite „Tawantinsuyu”, cele Patru Sferturi ale Lumii. La sud și la est este Collasuyo, care cuprinde platoul Boliviei, *altiplano*, Titicaca și toți munții Soarelui. La nord și la est sunt Antisuyo, pădurile tropicale și șesurile tropicale, singura parte a lumii lor care nu a fost niciodată cucerită pe deplin de incași. Prin urmare, opoziția centrală din gândirea și cosmologia incașă, sus și jos, munte și pădure, civilizată și sălbatic, este reprezentată

în ritual atunci când pelerinii ajung la Sinakara din toate punctele cardinale pentru a-l onora pe Mântuitorul de la Qoyllur Rit'i.

În cea mai mare parte a anului, în valea Sinakara și la sanctuar e liniște, nu vine nimeni, doar vreun păstor răzleț. Însă în cele trei zile dintre sărbătoarea Înălțării și Corpus Christi, când Pleiadele, Cloșca-cu-Pui, reapar pe cerul nopții, de obicei în primele zile de iunie, aproape 40.000 de pelerini se strâng la poalele muntelui, unii veniți pe jos, alții pe catâri, iar alții în camionete și autobuze. Pornind din sătucul de la capătul șoselei, șirul îngust al pelerinilor își croiește încet drum pe o cărare ce urcă pe o distanță de nouă kilometri, traseul fiind marcat de altare și mormane de piatră, opririle de pe drumul crucii, locuri în care bărbații și femeile se opresc pentru a se ruga și pentru a aduce ofrande. Fiecare poartă o legătură cu pietricele, povara simbolică a păcatului, acestea trebuind să fie aruncate una câte una, pe măsură ce valea se apropie. Deasupra liniei orizontului, la vest, se înalță vârful Ausangate. Sunt reprezentate toate comunitățile din Anzii Meridionali, dansatori ai junglei din Paucartambo, grupuri din Puno și Titicaca, din câmpiile Anta, Cusco și din Valea Sacră a râului Urubamba. Catării și măgarii transportă mâncarea și proviziile, pentru că toți oamenii trebuie să meargă pe jos, chiar și schilozii, care-și târăsc trupurile frânte pe potecă, centimetru cu centimetru, metru cu metru.

La 4.750 de metri, aerul e rece chiar și în condițiile unui soare strălucitor, însă Sinakara, la care se ajunge după mai multe ore, pare încălzită de prezența celor veniți în număr atât de mare. Atmosfera este festivă, extraordinară,